

МОРАЛЬНИЙ ОBOB'ЯЗОК ТА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МЕДСЕСТЕР, ЯКІ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ ПРИ КАТАСТРОФАХ

О. І. Пилипишин, С. В. Бондаренко, К. М. Мельникова

*Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

Вступ. Соціальна відповідальність може мотивувати медсестер, які надають допомогу при катастрофах, присвятити себе захисту прав та інтересів людей, коли вони стикаються з викликами, що загрожують здоров'ю населення. Проте мало хто досліджував взаємозв'язок між моральною відвагою та соціальною відповідальністю серед медсестер, які надають допомогу при катастрофах.

Мета роботи – висвітлити вплив моральних якостей та поваги до роботи на соціальну відповідальність медсестер, які займаються ліквідацією наслідків стихійних лих, і з'ясувати модель відносин між ними.

Основна частина. В останні десятиліття зростає кількість глобальних катастроф, що спричиняють людські жертви та значні економічні збитки. Катастрофа – це катастрофічна подія або серія подій, які викликають масову загибель людей, великі людські страждання та небезпеку або завдають масштабної шкоди матеріальним цінностям чи навколишньому середовищу, серйозно порушуючи соціальний устрій. Будучи найбільшою і найважливішою рятувальною силою в системі охорони здоров'я, медсестри відіграють вирішальну роль у роботі з реагування на надзвичайні ситуації, а їх почуття відповідальності та дух добровільного служіння мають велике значення для розвитку рятувальних робіт. Медсестри, які надають допомогу при катастрофах, є чудовим резервом для порятунку в разі їх виникнення та основним ресурсом при катастрофах. Їм необхідно захищати життя, підтримувати здоров'я і брати на себе соціальну відповідальність під час катастроф. Дуже важливо, щоб медсестри інтегрували відповідальність за збереження здоров'я населення у свої етичні та моральні цінності й брали на себе соціальну відповідальність індивідуально. Соціальна відповідальність медсестер відіграє вирішальну роль у ліквідації наслідків катастроф і задоволенні зростаючих потреб у сфері охорони здоров'я. Тому керівникам медсестринських служб дуже важливо розробити і впровадити заходи для підвищення соціальної відповідальності медсестер, які працюють у сфері надання медичної допомоги.

Висновки. Результати дослідження є посередником між моральною відвагою та соціальною відповідальністю серед медсестер, які надають допомогу при катастрофах. Регулярна оцінка керівниками медсестринських служб моральної мужності медсестер і такі заходи, як зустрічі та семінари, можуть зменшити моральний дистрес, сприяти морально сміливій поведінці, підвищити самооцінку та покращити показники соціальної відповідальності серед медсестер, які надають допомогу при катастрофах.

Ключові слова: медсестри; соціальна відповідальність; поведінка; самооцінка.

MORAL DUTIES AND SOCIAL RESPONSIBILITIES OF NURSES WHO PROVIDE ASSISTANCE IN DISASTERS

O. I. Pylypyshyn, S. V. Bondarenko, K. M. Melnikova

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

Introduction. Social responsibility can motivate disaster nurses to dedicate themselves to protecting the rights and interests of people when they face public health challenges. However, few have examined the relationship between moral courage, job evaluation, and social responsibility among disaster nurses.

The aim of the study – to highlight the influence of moral duties and respect for work on the social responsibility of disaster relief nurses and to find out the pattern of the relationship between them.

The main part. In recent decades, the frequency of global disasters has been increasing, causing heavy human casualties and significant economic losses. A disaster is a catastrophic event or series of events that cause mass loss of life, great human suffering and danger, or large-scale damage to property or the environment, seriously disrupting social functioning. As the largest and most important rescue force in the

health care system, nurses play a crucial role in emergency response work, and their sense of responsibility and spirit of voluntary service are of great importance to the development of rescue operations. Disaster nurses are an excellent reserve for disaster rescue and a major technical force for disaster nursing. Nurses need to protect life, maintain health and take social responsibility during disasters. It is very important that nurses integrate the responsibility for preserving the health of the population into their ethical and moral values and take on social responsibility individually. The social responsibility of nurses plays a decisive role in eliminating the consequences of disasters and meeting the growing needs in the field of health care. Therefore, it is very important for managers of nursing services to develop and implement measures to increase the social responsibility of nurses who work in the field of providing medical assistance in the event of disasters.

Conclusions. Job appreciation as a mediator between moral courage and social responsibility among disaster nurses. Regular assessments of nurses' moral courage by nursing leaders and activities such as meetings and seminars can reduce moral distress, promote moral courage, increase self-esteem, and improve social responsibility scores among disaster nurses.

Key words: nurses; social responsibility; behavior; self-esteem.

Вступ. Соціальна відповідальність визначається як набір просоціальних цінностей, що представляють особисті зобов'язання робити внесок у розвиток суспільства [1, 2]. Відсутність соціальної відповідальності в медсестер відображає неповний особистий моральний характер і неспроможність виконувати професійну відповідальність за збереження здоров'я та безпеку пацієнтів, що не сумісно з орієнтованою на людину комплексною концепцією медсестринського догляду, яка пропагується в сучасній галузі медсестринства [3]. Під час опитувань було з'ясовано, що медсестри розглядають участь у громадській діяльності як форму соціальної відповідальності, демонструючи її професійні цінності як «відповідальність у професії» [4].

Однак при катастрофах очікується, що медичні працівники демонструватимуть більшу соціальну відповідальність і відповідну поведінку, а почуття соціальної відповідальності та співчуття можуть покращити ставлення медсестер до пацієнтів. Медсестри, які надають допомогу при стихійних лихах, також можуть зіткнутися зі стигмою, дискримінацією та соціальною ізоляцією в разі виникнення спалахів інфекційних захворювань, і лише відчуваючи гордість та повагу, вони можуть мати сильне почуття відповідальності за розвиток своєї спеціальності. Таким чином, може існувати зв'язок між повагою до роботи медсестер і соціальною відповідальністю.

Повага до роботи стосується соціальних цінностей і авторитету людини в її професії або поваги і довіри людини до авторитету своєї професії та переконань і цінностей, пов'язаних з її роботою. Це визнання власної самооцінки професійної цінності на індивідуальному, організаційному та соціальному рівнях. Попередні дослідження показали, що повага до роботи допомагає приймати рішення та вирішувати етичні дилеми, дозволяючи медсестрам дотримувати

етичних стандартів і зберігати свою моральну мужність. Моральна мужність стосується здатності медсестер раціонально захищати професійні й особисті етичні принципи і цінності, діяти професійно, незважаючи на потенційні чи фактичні несприятливі наслідки таких дій для себе. Медсестри, які працюють у надзвичайних ситуаціях та при стихійних лихах, стикаються із широким спектром етичних викликів. Відсутність морального піднесення може перешкодити їм дотримуватись своїх моральних цінностей і поставити під загрозу їх цілісність як автономних моральних медичних працівників [5].

Щоб забезпечити якісну допомогу під час криз, медсестри, які надають допомогу при стихійних лихах, повинні мати високий рівень моральної мужності. Попередні дослідження показали, що моральна сміливість пов'язана з підвищенням якості медичної допомоги, безпекою пацієнтів і професійною ідентичністю. Також існує позитивна кореляція між моральною сміливістю та соціальною відповідальністю [6]. Тому дуже важливо розуміти почуття соціальної відповідальності медсестер, які надають допомогу при стихійних лихах, щодо захисту прав та інтересів пацієнтів. Незважаючи на важливість моральної сміливості, поваги до роботи та соціальної відповідальності стосовно медсестринської допомоги після стихійних лих, тему висвітлено недостатньо.

Мета роботи – висвітлити вплив моральних якостей та поваги до роботи на соціальну відповідальність медсестер, які займаються ліквідацією наслідків стихійних лих, і з'ясувати модель відносин між ними.

Основна частина. Науковці з'ясували, що медсестри, які доглядають за пацієнтами, що перебувають у критичному стані, мають більш виражену моральну мужність. Водночас під час дисперсійного аналізу виявлено статистично значущі відмінності в показниках моральної сміливості медсестер, які на-

дають допомогу при катастрофах, за віком, роками роботи, професійними званнями, освітою та сімейним станом [7].

Іншими словами, незаміжні медсестри, які надають допомогу при стихійних лихах, молодші, мають недостатньо професійних звань, менший трудовий стаж, не отримали ступеня магістра і вищого, володіють відносно низьким рівнем моральної мужності. Одне з пояснень полягає в тому, що молодші медсестри можуть мати менше досвіду щодо вирішення етичних дилем і складних ситуацій, що може вплинути на їх моральну мужність. У медсестер, в яких недостатньо професійних звань або менший стаж роботи, ймовірно, немає стільки можливостей для професійного розвитку чи навчання лідерства, що також може вплинути на їх моральну мужність. Медсестри, які не отримали ступеня магістра і вищого, можуть не мати підготовки з етики та прийняття рішень, що може вплинути на їх упевненість у складних ситуаціях [8].

Сімейний стан також можна вважати фактором, оскільки незаміжні медсестри можуть не мати соціальної підтримки і бути більш ізольованими, що може вплинути на їх здатність говорити та діяти сміливо в складних ситуаціях.

Виміром із найвищим балом є співчуття і вірність пацієнтам. Це вказує на те, що медсестри мають сильне почуття емпатії та щиро підтримують пацієнтів, які страждають від хвороби.

Виміром із найнижчим балом є відданість належному догляду за пацієнтами, яка стосується ситуацій догляду, що загрожують якісному догляду через неадекватні ресурси або низьку професійну компетентність, шкідливі та скомпрометовані практики чи примус. Це вказує на те, що в таких ситуаціях медсестри не мають сміливості захищати своїх пацієнтів або їх головні інтереси.

Виникає занепокоєння щодо ресурсів догляду, звичайного догляду та професійних здібностей і етичних стандартів колег, що може викликати в медсестер хвилювання стосовно порушення організаційної атмосфери та відчуження стосунків із колегами. На моральну сміливість медсестер впливають неетична поведінка, етичні дилеми та конфлікти, які пов'язані з низьким рівнем моральної сміливості. Підвищення рівня моральної сміливості медсестер, які надають допомогу при катастрофах, може допомогти їм зберігати спокій і уникати етичних дилем під час стихійних лих та надзвичайних ситуацій. Медсестри, які беруть участь у ліквідації наслідків

стихійних лих, повинні мати високий рівень моральної мужності та брати на себе відповідальність за порятунок життів за умов високого тиску, обмежених ресурсів і підвищеного навантаження.

Можна спостерігати суттєві відмінності в роботі медсестер, які надають таку допомогу. Медсестри з вищим кваліфікаційним рівнем мають більше клінічного досвіду, сильніше відчують професійну цінність і є прикладом для наслідування в лідерстві, управлінні та клінічній роботі. Їх поведінку і результати роботи теж вважають прикладом, завдяки чому медсестри краще усвідомлюють свої професійні цінності та ролі, а також збільшують рівень поваги до роботи, яку вони відчують, тим самим підвищуючи рівень поваги до медсестер.

Водночас, як при наданні медсестрами допомоги при катастрофах, медичний персонал сміливо йшов на небезпеку, щоб допомагати (наприклад при COVID-19, військових діях), не дбаючи про свою особисту безпеку, й отримав визнання людей, що ще більше зміцнило його ідентифікацію та повагу до своєї професії.

Однак професійний авторитет та майбутні перспективи трішки змінюються. Однією з можливих причин цього може бути традиційне мислення «лікарі говорять, медсестри ходять», яке все ще існує і впливає на деяких медсестер. З іншого боку, в останні роки через різні чинники кількість медсестер стала нестабільною, вони часто звільняються, що призводить до невизначеності в їх майбутніх кар'єрних перспективах. Це може спричинити сумніви медсестер у важливості медсестринської роботи, що зумовить зниження індивідуальної оцінки роботи.

Загальна оцінка соціальної відповідальності медсестер, які надають допомогу при катастрофах, свідчить про високий рівень. Дослідження показують, що участь медсестер у наданні допомоги під час стихійних лих є проявом соціальної відповідальності [9].

Висновки дослідників свідчать про те, що молодші медсестри, ті, хто має нижчі професійні навички або менший досвід роботи, ті, хто має нижчий рівень освіти, і ті, в кого раніше не було досвіду надання допомоги під час стихійних лих, можуть демонструвати нижчі ознаки соціальної відповідальності. Ці розбіжності виникають через обмежений вплив на питання етики і соціальної відповідальності, відсутність можливостей лідерства та професійного розвитку, недостатній рівень освіти і підготовки з реагування на катастрофи, а також відсутність практичного досвіду надання допомоги при катастрофах [10].

Цей висновок можна пояснити недостатньою обізнаністю медсестер, які надають допомогу при стихійних лихах, щодо їх соціальних обов'язків, окрім надання клінічних медсестринських послуг пацієнтам. У рамках своїх професійних обов'язків медсестри також несуть соціальну відповідальність за сприяння розвитку медсестринських дисциплін, менеджменту медсестринства та дослідження, а також за покращення якості медсестринства, що тісно пов'язано з розвитком медсестринської галузі. Виконуючи ці обов'язки, медсестри, які надають допомогу при катастрофах, повинні вивчати культуру управління, виконувати дослідницькі завдання, розуміти роль медсестринських досліджень у сприянні розвитку галузі, формувати правильний погляд на життя і цінності та зміцнювати своє усвідомлення особистої соціальної відповідальності, сприяючи духу відповідальності [10].

Результати наукової розвідки показали, що моральна сміливість медсестер, які надають допомогу при стихійних лихах, позитивно корелює з їх повагою до роботи, тобто медсестри з вищим рівнем поваги до роботи мають вищий рівень моральної сміливості. Повага до роботи надає медсестрам особисту силу і відчуття цінності, підвищуючи їх лояльність до організації та сприяючи позитивному ставленню до роботи. У цьому позитивному стані люди можуть краще виконувати свої обов'язки та

протистояти неетичній поведінці, зменшуючи ризик клінічних випадків, а отже, володіючи вищим рівнем моральної мужності. Оцінка роботи медсестер, які надають допомогу при катастрофах, також позитивно корелює з почуттям соціальної відповідальності, тобто медсестри з вищим рівнем поваги до роботи мають сильніше почуття соціальної відповідальності. Це свідчить про те, що повага до роботи дозволяє медсестрам отримати більше визнання, гідності та здібностей у роботі, що, у свою чергу, стимулює їх почуття вдячності й бажання приносити користь суспільству, що зумовлює підвищення рівня соціальної відповідальності. Крім того, моральна сміливість медсестер, які надають допомогу при катастрофах, позитивно корелює з їх почуттям соціальної відповідальності, тобто медсестри з вищим рівнем моральної сміливості мають сильніше почуття соціальної відповідальності.

Висновки. Моральні якості та соціальна відповідальність медсестер, які надають допомогу, – на середньому або високому рівні. Регулярно оцінюючи професійний рівень медсестер і впроваджуючи заходи, такі, як зустрічі, семінари та покращення внутрішніх і зовнішніх організаційних умов, керівники установ можуть зменшити їх моральні випробування та створити середовище, яке сприятиме морально сміливій поведінці. Це може підвищити повагу до роботи і поліпшити соціальну відповідальність.

REFERENCES

1. Wray-Lake, L., Syvertsen, A.K., & Flanagan, C.A. (2016). Developmental change in social responsibility during adolescence: An ecological perspective. *Dev Psychol.* 130-142. DOI: 10.1037/dev000006.
2. Bielefeldt, A.R., Canney, N.E. (2016). Changes in the social responsibility attitudes of engineering students over time. *Sci Eng Ethics*, 22, 1535-1551. DOI: 10.1007/s11948-015-9706-5.
3. My, C., Wb, J., & Q., C. (2022). Translation, revision, and validity of the social responsibility questionnaire for nurses. *Qilu Nursing Journal.* 28, 50-54.
4. Lam, S.K.K., Kwong, E.W.Y., & Hung, M.S.Y. (2018). Nurses' preparedness for infectious disease outbreaks: A literature review and narrative synthesis of qualitative evidence. *Clin Nurs.* 27, E1244-E1255. DOI: 10.1111/jocn.14210.
5. Numminen, O., Katajisto, J., & Leino-Kilpi, H. (2019). Development and validation of nurses' moral courage scale. *Nurs Ethics*, 26, 2438-2455. DOI: 10.1177/0969733018791325.
6. Peng, M., Saito, S., & Guan, H. (2022). Moral distress, moral courage, and career identity among nurses: A cross-sectional study. *Nursing Ethics.* 1-12. DOI: 10.1177/09697330221140512.
7. Khodaveisi, M., Oshvandi, K., & Bashirian, S. (2021). Moral courage, moral sensitivity and safe nursing care in nurses caring of patients with COVID-19. *Nurs Open.* 8, 3538-3546. DOI: 10.1002/nop2.903.
8. Goktas, S., Aktug, C., & Gezgin, E. (2023). Evaluation of moral sensitivity and moral courage in intensive care nurses in Turkey during the COVID-19 pandemic. *Nursing in critical care*, 28(2), 261-271. DOI: 10.1111/nicc.12820.
9. Riley, J., Beal, J.A. (2010). Public service: Experienced nurses' views on social and civic responsibility. *Nurs Outlook*, 58, 142-147. DOI: 10.1016/j.outlook.2010.02.158.
10. Ng, L.K. (2020). The perceived importance of soft (service) skills in nursing care: A research study. *Nurse Educ Today*, 85, 294-302. DOI: 10.1016/j.nedt.2019.104302.

Отримано 03.05.2024